

M. Pugachova

THE USE OF THE EUROPEAN INDICATORS FOR RESEARCH OF THE UKRAINIAN ECONOMIC TENDENCIES

In the article the question of creation of the leading indicators of business climate is considered on the basis of indicators of enterprises' business tendency surveys. On the basis of the expected leading indicators was investigated the situation in three industries of economies of countries – members and candidates of members of EU, and also Russia and Ukraine.

Keywords: business tendency (conjuncture) surveys of enterprises, confidence indicators, indicators of enterprises' business activity, leading indicators.

Матеріал надійшов 13.05.2013

УДК 336.64

Сінельнік В. В.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті визначено ключові елементи ризик-менеджменту страхових компаній, фактори впливу на організацію системи управління ризиками з метою підвищення фінансової надійності страхових компаній.

Ключові слова: ризик-менеджмент, страхування, фінансова надійність, платоспроможність.

Вступ та постановка проблеми. Ризик-орієнтоване управління страховими компаніями є відносно новим напрямом на страховому ринку України, який активно обговорюється науковцями, практиками у сферах страхового бізнесу та державного регулювання ринку фінансових послуг. Актуальність питання щодо ролі та місця ризик-менеджменту у забезпеченні платоспроможності страхових компаній зумовлена такими факторами: зміна умов ведення страхової діяльності (розвиток технологій та Інтернет), зростання глобальної конкуренції, зростання очікувань споживачів фінансових послуг, зростання кількості та обсягів поглинань у страховому бізнесі, запровадження практики державного регулювання надання фінансових послуг з урахуванням оцінки ризику, прагнення до ефективності надання страхових послуг з метою збереження довгострокової фінансової надійності страховиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління ризиками як цілісний підхід до комплексного управління страховою компанією стає все більш важливою темою для вчених і практиків протягом останніх років. Так, Ю. М. Коваленко одним із першочергових напрямів реформування інституційного середовища фінансового сектора виділяє удосконалення системи корпоративного управління [6, с. 137].

На думку В. З. Бурчевського, особливими конкурентними перевагами на страховому ринку є розвиток альтернативних організацій страхування та використання інструментів ризик-менеджменту [4, с. 179].

Дослідженнями в галузі управління ризиками страхових компаній та основ забезпечення платоспроможності страховиків займалися такі науковці і практики: В. Д. Базилевич, В. М. Біло-

усова, В. З. Бурчевський, В. В. Вітлінський, Н. М. Внукова, А. Я. Гребенщикова, О. В. Грищенко, А. М. Єрмошенко, А. М. Желязо, Д. Р. Зойдзе, С. О. Іллічевський, О. В. Козьменко, М. С. Мацей, П. Мюллер, А. Леві, Г. О. Партин, С. С. Осадець, Н. В. Ткаченко, А. Л. Чекмарьов, В. В. Шахова та ін.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, невирішеними залишаються питання висвітлення особливостей використання ризик-менеджменту та його впливу на забезпечення фінансової надійності страхових компаній в Україні.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування наукових аспектів впливу ризик-менеджменту на підвищення фінансової надійності страхових компаній та надання практичних рекомендацій щодо організації системи управління ризиками.

Основні результати дослідження. Методами дослідження є історичний, діалектичний та абстрактно-логічний. Методи порівняльних характеристик та екстраполяції використано при розробці пропозицій щодо залучення зарубіжного досвіду у вітчизняну практику стандартів та положень щодо організації ризик-менеджменту у страхових компаніях.

А. О. Старостіна і В. А. Кравченко поняття «ризик-менеджмент» трактують як управління організацією в цілому або окремими її підрозділами з урахуванням факторів ризику (тобто випадкових подій, що впливають на організацію) на основі особливої процедури їх виявлення й оцінки, а також вибору й використання методів нейтралізації наслідків цих подій, обміну інформацією про ризики і контроль результатів застосування цих методів [9, с. 6].

Вагомий вплив на організацію внутрішньої системи ризик-менеджменту страховика здійснюють законодавчі ініціативи щодо приведення у відповідність вітчизняного страхового законодавства до європейського, зокрема запровадження основних положень Директиви ЄС «Платоспроможність II» [1]. У зв'язку з цим, першочерговим завданням для страхових компаній є виважений розподіл власних фінансових ресурсів і централізоване управління ризиками.

П. Мюллер зазначає, що за умови успішної координації вимог забезпечення платоспроможності з ефективною системою управління ризиками страховий бізнес буде успішнішим [7, с. 51].

Платоспроможність у широкому розумінні означає здатність компанії своєчасно виконувати

свої грошові зобов'язання і вимірюється можливістю компанії покрити свої чергові платежі поточними грошовими надходженнями або за рахунок сформованих резервів.

Платоспроможність страхових компаній визначається комплексом нормативних економічних вимог для страхових компаній, а саме: наявність мінімального рівня статутного капіталу та резервних фондів; дотримання відповідного рівня чистих активів та вимог щодо їх розрахунку на підставі справедливої вартості активів; перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним (маржа платоспроможності); розміщення коштів страхових резервів в активи визначених категорій, що відповідають вимогам якості та диверсифікації; правильність застосування методики розрахунку всіх видів страхових резервів відповідно до облікової політики страхової компанії; максимальний розмір ризику, який може утримувати страховик щодо одного об'єкта страхування (власне утримання); належний рівень фінансової стійкості (надійності) перестраховиків шляхом встановлення вимог до наявності відповідного рейтингу, присвоєного міжнародними рейтинговими агентствами [2].

Серед проблемних аспектів державного нагляду за платоспроможністю страхових компаній: неповне врахування індивідуальних ризиків страхових компаній при загальному підході до здійснення регулювання страхової діяльності; відсутність мотивацій щодо запровадження ефективного ризик-менеджменту (законодавчо закріплена норма звітувати про наявність у фінансової установи системи управління ризиками та її ключові характеристики [7], але відповідний підзаконний нормативно-правовий акт, який би визначав обов'язкові елементи системи управління ризиками, не прийнятий регулятором).

Актуальність наявності функціональної системи управління ризиками у страховика посилюється необхідністю забезпечення достатнього розміру ліквідних активів страховика для покриття фінансових зобов'язань перед страхувальниками і позивачами у процесі провадження страхової діяльності, у тому числі у випадках несподіваного збільшення обсягу зобов'язань чи/та зниження вартості активів.

Якість прийнятих рішень з управління ризиками залежить від організації системи ризик-менеджменту в страховій компанії, рівня розвитку інформаційного середовища, ступеня інтегрованості фінансового ризик-менеджменту в загальну систему менеджменту фінансової установи.

Необхідність використання ризик-менеджменту в страхових компаніях зумовлюється також ступенем розвитку страхового ринку України та обсягами фінансових ресурсів і послуг. Динаміку основних показників діяльності страхових компаній в Україні за період 2009 р. – 9 місяців 2012 р. наведено в таблиці.

яких необхідно здійснювати в процесі управління страховою організацією, є: фінансові ризики, стратегічні ризики, страхові ризики та операційні ризики [8, с. 291].

При формуванні необхідного платоспроможного обсягу капіталу страховика з урахуванням оцінки ризиків, відповідно до Директиви ЄС про

Таблиця. Динаміка основних показників діяльності страхових компаній в Україні за період 2009 р. – 9 місяців 2012 р., млн грн

№ з/п	Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	9 місяців 2012 р.
1.	Чисті страхові премії	12 658,0	13 327,7	17 970,0	14 918,9
2.	Чисті страхові виплати	6 056,4	5 885,7	4 699,2	3 837,0
3.	Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів	23 690,9	27 695,0	28 642,4	45 808,6
4.	Активи по балансу	41 970,1	45 234,6	48 122,7	52 371,6
5.	Сплачений статутний капітал	14 876,0	14 429,2	14 091,8	14 898,5
6.	Сформовані страхові резерви	10 141,3	11 371,8	11 179,3	11 594,9
7.	Рівень чистих виплат, %	50,0	44,2	26,2	25,7
8.	ВВП	913 345	1 082 569	1 302 079	964 418
9.	Питома вага чистих страхових премій у ВВП, %	1,39 %	1,23 %	1,38 %	1,55 %

Джерело: складено за даними Держфінпослуг, Нацкомфінпослуг та Держстату.

Отже, стан розвитку страхового ринку України ще не відповідає рівню країн ЄС, про що свідчить показник частки наданих страхових послуг у ВВП. Це значно нижче порівняно з аналогічними показниками економічно розвинених країн, де він становить 8–12 %.

Сучасний розвиток економічних відносин характеризується переходом від традиційного, фрагментарного ризик-менеджменту до нової парадигми ризик-менеджменту, яка полягає в інтегрованому, безперервному і розширеному підході організації до управління ризиками [5, с. 98].

Основними завданнями ризик-менеджменту в страховій компанії є оперативне виявлення, вимірювання, управління, звітування та моніторинг ризиків, які впливають на досягнення стратегічних, операційних і фінансових цілей організації.

Реалізація нової парадигми ризик-менеджменту у страхових компаніях може відбуватися поетапно:

- 1) ідентифікація всіх вагомих ризиків (складання списку та карт ризиків);
- 2) розробка стратегії реагування на ризик;
- 3) вимірювання ризику з використанням сучасних фінансових інструментів та методів;
- 4) систематичний контроль і аналіз ефективності процесу управління ризиками.

Основними групами ризиків, які впливають на діяльність страхової компанії і оцінку впливу

Платоспроможність II (Solvency II), страхові компанії можуть використовувати такі методи розрахунку платоспроможного капіталу: 1) стандартна європейська формула; 2) власні внутрішні моделі страховиків.

Внутрішні моделі управління ризиками повинні характеризуватися високими стандартами якості і повинні бути схвалені наглядовим органом за такими основними критеріями: 1) якість статистичних досліджень – внутрішні й нормативні компоненти повинні ґрунтуватися на достатньо надійних даних і обґрунтованій методології; 2) перевірка калібрування – розрахунок платоспроможного обсягу капіталу має бути справедливим щодо оцінки вимірювання ризиків; 3) використання стрес-тестів – будь-яка внутрішня модель оцінки ризику повинна бути актуальна і перевірена [13, с. 9].

Основними факторами формування системи управління ризиками у страхових організаціях є:

- 1) встановлення об'єкта ризик-менеджменту;
- 2) визначення суб'єкта ризик-менеджменту;
- 3) формалізація управління ризиками, що передбачає вплив суб'єкта на об'єкт.

Система ризик-менеджменту повинна включати такі елементи: стратегія управління ризиками, процедури та засоби реалізації процесу управління ризиками.

За результатами дослідження KPMG International, всі провідні страхові компанії, які працюють на території Європи, використовують моделювання при визначенні платоспроможного обсягу капіталу. У Європі більш ніж 60 % респондентів дослідження прийняли стохастичний тип моделей управління ризиками [11].

Для розрахунку обсягу достатнього платоспроможного капіталу страхова група Zurich використовує внутрішню економічну модель (Zurich Economic Capital Model (Z-ECM)), яка адаптована до вимог обов'язкового використання Швейцарської моделі платоспроможності (Swiss Solvency Test). Внутрішня модель підлягає обов'язковому схваленню регулятором фінансового ринку Швейцарії.

Страхова група Zurich визначає за допомогою Z-ECM обсяг платоспроможного капіталу для захисту страхувальників з метою задоволення всіх їхніх вимог з довірчою ймовірністю 99,95 % на термін протягом одного року. Економічний профіль ризику при розрахунку платоспроможного капіталу Zurich має таку структуру:

- 51 % – страхові та бізнес-ризик;
- 32 % – ринкові ризик;
- 13 % – кредитні ризик;
- 4 % – операційні ризик [10, с. 161].

Іноземні страхові компанії використовують ризик-менеджмент з метою підвищення вартості капіталу, оптимізації ризиків та прибутковості, підтримки прийняття рішень і захисту власної репутації.

Процес моделювання ускладнюється суб'єктивністю в системі управління ризиками, які використовуються при розрахунках. Ситуація погіршується недостатнім обсягом баз інформації щодо збитків, яка необхідна для калібрування моделей. Тобто використання експертних оцінок при калібруванні стає досить актуальним для фінансового ризик-менеджменту.

Актуальними питаннями для страхових компаній є проектування власної внутрішньої моделі управління ризиками, що полягає в отриманні необхідної інформації для оцінки власних ризиків; складання карти ризиків для фірми; координації аналізу ризиків або ідентифікації ризиків у масштабах усієї організації. Вимоги до необхідного обсягу платоспроможного капіталу страхової компанії залежать від профілю ризику страховика.

Особливими факторами впливу на побудову функціонального ризик-менеджменту є стратегічні завдання діяльності суб'єкта господарювання, які можуть змінюватися залежно від жит-

тєвого циклу фінансової установи, серед яких слід виділити такі: забезпечення рентабельності страхового бізнесу, забезпечення безпеки і забезпечення збільшення частки ринку.

З метою управління ризиком неплатоспроможності компанії слід виділити такі інструменти фінансового ризик-менеджменту: показник EVA (economic value added – економічна додана вартість) і показник RAROC (risk adjusted return on capital – скоригована на ризик рентабельність капіталу), що дозволяють оцінити ефект (прибуток в абсолютному вираженні) і ефективність діяльності (прибутковість у відносному вираженні), а також потребу в капіталі кожного підрозділу компанії з урахуванням прийнятих ризиків. Сьогодні використовуються також модифікації показника RAROC:

- 1) RORAC (Return On Risk-Adjusted Capital) – рентабельність капіталу, скорегованого на ризик;
- 2) RARORAC (Risk-Adjusted Return On Risk-Adjusted Capital) – скорегована на ризик рентабельність капіталу, розрахованого з урахуванням ризиків.

Показник RORAC активно використовується страховими компаніями, який розраховується як:

$$RORAC = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Капітал з урахуванням ризику}} \quad [12, \text{с. 7}],$$

де Капітал з урахуванням ризику – це капітал компанії, з поправкою на максимально можливі втрати з урахуванням імовірності майбутніх доходів або волатильності доходів.

Використовуючи показники EVA, RAROC та RORAC у системі прийняття рішень, страхова компанія може зробити характерні для неї ризики більш прозорими і вимірними, що може призвести до зниження вартості залучення капіталу, перестраховування, а також забезпечення конкурентних переваг.

Висновки та пропозиції щодо подальших досліджень. Заходами з подальшого розвитку ризик-менеджменту в діяльності страхових компаній України є:

- 1) вдосконалення законодавства з метою запровадження нормативної бази відповідно до вимог Директиви ЄС «Платоспроможність II»;
- 2) підвищення вимог до нормативів достатності капіталу, необхідних для здійснення суб'єктом господарювання страхової діяльності з урахуванням оцінки ризиків;
- 3) перегляд вимог щодо порядку формування страхових резервів у процесі провадження страхової діяльності.

Отже, відповідність міжнародним стандартам управління страховою діяльністю матиме позитивний вплив на функціонування страхових компаній, що підвищить конкурентні переваги, розвиватиме страховий бізнес та підвищуватиме фінансову надійність компаній.

Таким чином, мета ризик-менеджменту полягає у створенні, захисті і зростанні вартості страхової компанії за допомогою комплексної системи управління ризиками, які можуть впливати на досягнення компанією власних цілей в умовах невизначеності. Впровадження ризик-менеджменту у страхових компаніях сприятиме виявленню

первинних ризиків, що впливають на страховика, оцінці вагомих ризиків, створенню надійної основи для прийняття рішень та планування, підвищенню ймовірності досягнення стратегічних цілей, ефективному розподілу і використанню ресурсів для обробки ризиків, підвищенню довіри зацікавлених сторін та здійсненню відповідних заходів для забезпечення фінансової надійності компанії. Перспективними напрямками наукових досліджень є питання організації ефективного ризик-менеджменту страхових компаній, створення галузевих стандартів ризик-менеджменту на ринку страхування.

Список літератури

1. Директива 2009/138/ЄС Solvency II Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/746.html>.
2. Про страхування. Закон України від 07.03.1996, № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960085.html (дата звернення: 07.04.2013).
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України від 12.07.2001 № 2664-III-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 07.04.2013).
4. Бурчевський В. З. Конкурентоспроможність страхової компанії як об'єкт стратегічного аналізу / В. З. Бурчевський // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. № 13. – С. 177–183.
5. Зоїдзе Д. Р. Особливості нової парадигми ризик-менеджменту / Д. Р. Зоїдзе // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2012. – № 3 (55). – С. 94–99.
6. Коваленко Ю. М. Конституційні реформи у фінансовому секторі економіки України в умовах глобалізації / Ю. М. Коваленко // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. – № 1 (52). – С. 134–138.
7. Мюллер П. Капітал-менеджмент и обеспечение платежеспособности страховых компаний: точка зрения международного перестраховика / П. Мюллер // Финансы. – 2010. – № 10. – С. 51–54.
8. Сінельнік В. В. Теоретичні основи ідентифікації ризиків у страхуванні / В. В. Сінельнік // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства: зб. наук. праць / ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – 400 с. (Серія «Економіка»; вип. 248). – С. 284–295.
9. Старостіна А. О. Управління підприємницькими ризиками: макrorівнева підтримка / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. пр., серія «Економіка». – 2009. – № 6. – С. 1–9.
10. Annual Report 2012 Zurich Insurance Group [Електронний ресурс]. – Р. 358. – Режим доступу: <http://www.zurich.com/internet/main/SiteCollectionDocuments/financial-reports/annual-report-2012-en.pdf> (дата звернення: 09.04.2013).
11. Economic Capital Modeling in the Insurance Industry [Електронний ресурс] / Financial Services. KPMG. – August. – 2012. – Р. 24. – Режим доступу: <http://www.kpmg.com/Ca/en/.../economic-capital-modeling-july-2012.pdf> (дата звернення: 29.03.2013).
12. A Unified Decision Measure Incorporating Both Regulatory Capital and Economic Capital [Електронний ресурс] / A. Levy, A. Kaplan, Q. Meng, J. Zhang // Moody's Analytics. – January 2013. – Р. 21. – Режим доступу: <http://www.moodyanalytics.com> (дата звернення: 07.04.2013).
13. Understanding the standard approach and models in Solvency II [Електронний ресурс] / FRS Belgium NV (FRSGlobal). – 2009. – Р. 16. – Режим доступу: <http://www.frsglobal.com/index.php> (дата звернення: 03.04.2013).

V. Sinelnik

THE ROLE AND PLACE OF RISK MANAGEMENT IN THE PROVISION OF FINANCIAL RELIABILITY OF THE INSURANCE COMPANIES

The article identifies the key elements of the risk management of insurance companies, factors of influence on the organization, of management system for improvement of financial reliability of the insurance companies.

Keywords: risk management, insurance, financial soundness, solvency.

Матеріал надійшов 27.05.2013